C/2024/6869

28.11.2024.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums

Eiropas paaudžu solidaritātes veicināšana: ceļā uz horizontālu ES pieeju

(pašiniciatīvas atzinums)

(C/2024/6869)

Ziņotājs: ***Krzysztof BALON***

Padomniece	Agnieszka CHŁOŃ-DOMIŃCZAK (ziņotājam, III grupa)
Pilnsapulces lēmums	15.2.2024.
Juridiskais pamats	Reglamenta 52. panta 2. punkts
Atbildīgā specializētā nodaļa	Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	4.9.2024.
Pieņemts plenārsesijā	18.9.2024.
Plenārsesija Nr.	590
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	158/1/7

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Savos iepriekš pieņemtajos atzinumos EESK atzinīgi novērtēja ES jaunatnes stratēģiju ([1]) un ierosināja jaunu Eiropas stratēģiju vecāka gadagājuma cilvēkiem ([2]). Šajā kontekstā EESK arī aicina Eiropas Komisiju pieņemt koordinētu un transversālu ES koncepciju paaudžu solidaritātes jautājumā, kura būtu jākoncentrē uz jauniešu un vecāka gadagājuma cilvēku tiesību nodrošināšanu un pilntiesīgu viņu līdzdalību sabiedrībā un ekonomikā, kā arī nodarbinātībā, izglītībā un kultūrā. Ņemot vērā demogrāfiskās problēmas, minētajai koncepcijai vajadzētu būt arī vienam no kritērijiem, pēc kuriem novērtēt, vai tiesību akti un citi ES instrumenti palīdz sasniegt mērķus, kas izvirzīti LES 3. panta 3. punktā: "Savienība (..) veicina (..) paaudžu solidaritāti."

1.2. Kā pirmo soli šajā virzienā EESK aicina Komisiju publicēt zaļo grāmatu par paaudžu solidaritāti. Labklājības valsts kontekstā zaļajā grāmatā varētu iekļaut šā atzinuma 3. nodaļā minētās problēmas, iespējas un risinājumus tādās jomās kā darba pasaule, senioru ekonomika, pensiju sistēmas, veselības un aprūpes pakalpojumi, vietējā attīstība, mājokļi, mobilitāte, klimata politika, mūžizglītība, kā arī līdzdalība un brīvprātīgais darbs.

1.3. Turklāt Komiteja aicina dalībvalstis apmainīties ar paraugpraksi šajās jomās un īstenot ieteikumus, kas iekļauti šajā atzinumā.

([1]) Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Jauniešu iesaistīšanās, saiknes veidošana un iespēju veicināšana: jauna ES jaunatnes stratēģija"" (COM(2018) 269 final) (OV C 62, 15.2.2019., 142. lpp.).

([2]) Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Eiropas stratēģija vecāka gadagājuma cilvēkiem" (OV C 349, 29.9.2023. 28. lpp.).

1.4. EESK arī aicina Eiropas Komisiju pieņemt ieteikumu, kurā dalībvalstis tiktu aicinātas ņemt vērā starppaaudžu aspektus darba tirgū, piemēram, nosakot pienācīgus un taisnīgus nodarbinātības standartus visām paaudzēm un nodrošinot dažādu paaudžu līdzdalību un sadarbību darbavietā. Nozīmīgiem šo standartu elementiem vajadzētu būt drošiem darba līgumiem, drošiem un pietiekamiem ienākumiem un iespējām mācīties darbavietā.

1.5. Turklāt Komiteja uzskata, ka paaudžu dialogs, taisnīgums un solidaritāte būtu jāapspriež un jāiekļauj Eiropas Savienības Padomes secinājumos.

1.6. EESK aicina noteikt paaudžu solidaritāti par vienu no Eiropas Sociālā fonda mērķiem 2028.–2034. gada daudzgadu finanšu shēmā un tās īstenošanas regulās.

1.7. Paaudžu solidaritātes veicināšanā svarīga loma ir pilsoniskās sabiedrības organizācijām un sociālajiem partneriem. Tiem ir būtiska nozīme šā atzinuma 3. nodaļā minēto konkrēto politikas pasākumu plānošanā un īstenošanā. Daudzas no šīm organizācijām pārstāv dažādas paaudzes un koncentrējas uz sociālo pakalpojumu sniegšanu sadarbībā ar visu paaudžu brīvprātīgajiem. EESK vēlas cieši sadarboties ar attiecīgajām organizācijām, īstenojot šajā atzinumā minētos ieteikumus.

1.8. EESK atbalsta pilsoniskās sabiedrības organizāciju, sociālo partneru, kā arī ES un valstu iestāžu iniciatīvu 29. aprīlī arī turpmāk svinēt ES paaudžu solidaritātes dienu ([3]) – nozīmīgu gadskārtējo pasākumu, kas dod iespēju vairot informētību par paaudžu solidaritāti un veicināt to visā Eiropas Savienībā.

1.9. EESK atzinīgi vērtē nodomu iecelt komisāru, kas būs atbildīgs par taisnīgumu starp paaudzēm ([4]). Būdama Eiropas pilsoniskās sabiedrības mājvieta, Komiteja apsvērs iespēju savās telpās uzņemt Paaudžu solidaritātes forumu, lai apmainītos ar informāciju un pieredzi šajā jomā, izvērtētu pašreizējās un jaunās paaudžu solidaritātes koncepcijas un stratēģijas, kā arī sadarbībā ar Eiropas Komisiju uzraudzītu atzinuma ieteikumu īstenošanu.

2. **Vispārīga informācija**

2.1. 27 dalībvalstu Eiropas Savienībā iedzīvotāju vecuma struktūra mainās. No 2002. gada līdz 2022. gadam 65 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju īpatsvars ir palielinājies no 16 % līdz 21 % ([5]). Tiek prognozēts, ka 65 gadus vecu un vecāku cilvēku skaits uz 100 cilvēkiem vecumā no 15 līdz 64 gadiem palielināsies no 33,3:100 (2023. gadā) līdz 45,5:100 (2040. gadā) un līdz 59,7:100 (2100. gadā) ([6]), un tas nozīmē, ka uz katriem 100 cilvēkiem vecumā no 15 līdz 64 gadiem būs 59,7 vecāka gadagājuma cilvēki. 2002. gadā Eiropas Savienībā dzīvoja 14 494 144 cilvēki, kuriem bija vairāk nekā 80 gadu, kas atbilst 3,38 % no kopējā ES iedzīvotāju skaita 2002. gadā. 2022. gadā Eiropas Savienībā dzīvoja 27 102 994 cilvēki, kuriem bija vairāk nekā 80 gadu, kas atbilst 6,07 % no kopējā ES iedzīvotāju skaita 2022. gadā. Paredzams, ka 2040. gadā Eiropas Savienībā dzīvos 39 663 244 cilvēki, kuriem būs vairāk nekā 80 gadu, kas atbildīs 8,78 % no kopējā ES iedzīvotāju skaita 2040. gadā. Tas rada problēmas arī saistībā ar pensiju politiku un piekļuvi veselības un sociālās aprūpes pakalpojumiem.

2.2. Šī demogrāfiskā tendence apvienojumā ar daudzām klimata, demokrātijas un drošības krīzēm, kuru sekas sevišķi skar jauniešus un nākamās paaudzes, liek Eiropas Savienībā steidzami izstrādāt jaunu politisku pieeju paaudžu solidaritātei.

([3]) Eiropas paaudžu solidaritātes dienu kā daļu no Eiropas paaudžu solidaritātes gada 2009. gadā izsludināja Eiropas Parlaments un Eiropas Komisija. Tās mērķis ir palielināt izpratni par paaudžu solidaritātes nozīmi un veicināt dialogu un sadarbību starp visu vecumu cilvēkiem. Šo dienu katru gadu svin 29. aprīlī.

([4]) https://commission.europa.eu/document/download/e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_lv?filename=Political%20Guidelines%202024-2029_LV.pdf, 21. lpp.

([5]) *Demography of Europe* – 2023. gada izdevums, citēts no Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinuma – Demogrāfijas ietekme uz sociālo Eiropu (OV C, C/2023/68687, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6867/oj).

([6]) Paredzamais vecumatkarības koeficients, citēts no Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinuma – Demogrāfijas ietekme uz sociālo Eiropu (OV C, C/2023/68687, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6867/oj).

2.3. Šajā atzinumā galvenā uzmanība pievērsta visu paaudžu vajadzībām un ieguldījumam, kā arī unikālajām problēmām un iespējām, ar kurām saskaras vecāka gadagājuma cilvēki un jaunieši. Veicot analīzi, kurā ņemta vērā jauniešu un nākamo paaudžu perspektīva, ir iespējams un nepieciešams sekmēt labāku un piemērotāku politiku, kas spēj risināt arī nākamo paaudžu uzdevumus. Visām paaudzēm, tostarp nākamajām, ir jābūt tiesībām iemiesot savas pamatvērtības un apmierināt vajadzības. Valdībām, no publiskās pārvaldības perspektīvas raugoties, proaktīvi jāveicina paaudžu taisnīgums un paaudžu dialogs, kā arī solidaritāte, un jānodrošina taisnīga politika un pakalpojumi dažādām vecuma grupām; tas nozīmē apmierināt visu paaudžu vajadzības un vēlmes un nenostādīt neizdevīgā stāvoklī nevienu paaudzi ([7]). Paaudžu dialogs kā īpašs pilsoniskā dialoga veids var palīdzēt veidot tādu politiku, kurā ņemtas vērā vairākas dažādas tendences un nākotnes scenāriji. Paaudžu taisnīgumam, dialogam un solidaritātei ir izšķiroša nozīme demokrātijas, sociālās kohēzijas un Eiropas dzīvesveida ilgtspējas nodrošināšanā.

2.4. Paaudžu solidaritātei ir būtiska nozīme ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā. Tas nozīmē arī dalīšanos zināšanās, prasmēs, kultūras normās un tradīcijās, kā arī savstarpēju atbalstu un resursu apvienošanu. Turklāt tas ietver pienācīga dzīves līmeņa veicināšanu visām vecuma grupām. Tas viss notiek vienlaikus ar demogrāfiskajām pārmaiņām tādās jomās kā ģimenes struktūra, dzimstība, paredzamais mūža ilgums, dzīves apstākļi un migrācija.

2.5. Paaudžu solidaritātei ir izšķiroša nozīme arī, lai pārvarētu diskrimināciju vecuma dēļ – diskrimināciju gan pret veciem cilvēkiem, gan pret jauniešiem – un paaudžu nevienlīdzību pašreizējā demogrāfiskajā kontekstā. Ir svarīgi izstrādāt tādu sociālo politiku un pakalpojumus, kuros izmantota dzīves cikla pieeja un kuri ir taisnīgi, piekļūstami un cenas ziņā pieejami visām vecuma grupām. Gan jaunieši, gan vecāki ļaudis bieži tiek diskriminēti gluži vienkārši sava vecuma dēļ. 2021. gada martā Pasaules Veselības organizācijas (PVO) publicētajā ziņojumā par diskrimināciju vecuma dēļ ([8]) ir izgaismoti ar vecumu saistītie šķēršļi, kas joprojām pastāv dažādās dzīves jomās, piemēram, nodarbinātības, politiskās līdzdalības, veselības un tieslietu jomā.

2.6. Paaudžu solidaritātei ir izšķiroša nozīme arī, lai pārvarētu patērētāju sabiedrības subkultūru, kas dod priekšroku "mūžīgai jaunībai" kā īpašai vērtībai, kuru gan atbalsta ne visa jaunā paaudze. Turklāt starp paaudzēm joprojām pastāv savstarpēji stereotipi un aizspriedumi. Negatīvi stereotipi par novecošanu, arī vecāka gadagājuma cilvēku tēls medijos, parāda viņus kā slimus, atkarīgus un tādus cilvēkus, kas sabiedrībai dārgi maksā, taču pastāv arī negatīvi stereotipi par jauniešiem, kuri tiek parādīti kā nepieredzējuši, slinki, neuzticami un savtīgi.

2.7. Paaudžu solidaritāte ir būtiska, lai izveidotu taisnīgu un ilgtspējīgu sabiedrību, kā arī gādātu par saimniecisko labklājību, īstenotu Eiropas sociālo tiesību pīlāru un nodrošinātu gan pārstāvības, gan līdzdalības demokrātijas noturību Eiropas Savienībā. Šajā sakarā liela nozīme ir starppaaudžu projektiem, jo tie stiprina sajūtu, ka jāuzņemas atbildība par kopējo labumu. Turklāt "mūsdienu lieciniekiem" var būt svarīga loma demokrātijai labvēlīgas nostājas stiprināšanā, jauniešus iepazīstinot ar reālu pieredzi, kas gūta diktatūras sistēmā, savukārt jaunieši var piedāvāt jaunu skatījumu uz jaunām problēmām un iespējām.

2.8. Paaudžu solidaritātei būtu intensīvi jāizpaužas arī pilsoniskās sabiedrības organizācijās, piemēram, profesionālajās apvienībās, darba devēju organizācijās un arodbiedrībās, kā arī politiskajās partijās.

2.9. Vēl viens būtisks paaudžu solidaritātes radīšanas faktors ir ģimenes dzīve. Ģimenes iekšējā sadarbība un solidaritāte ir vērtība, un tā uzskata daudzi. Plašākā cilvēku dzīves vidē (piemēram, vietējā kopienā) arī paaudžu konflikts ir daudz retāk izplatīts nekā paaudžu solidaritāte; tas spilgti pierādījās Covid-19 pandēmijas laikā.

2.10. EESK uzskata, ka viens no svarīgākajiem instrumentiem, ar ko panākt tādu paaudžu solidaritāti, kas noturīga pret krīzēm, ir paaudžu dialogs, kura pamatā ir paaudžu taisnīgums un godīgums citai pret citu.

([7]) Vismaz deviņās ESAO valstīs un Maltā ir valsts iestādes, kas uzrauga, kā tiek īstenotas valdības saistības attiecībā uz nākamajām paaudzēm. Daži piemēri: Ungārija (ombuda vietnieks nākamo paaudžu jautājumos), Velsa (nākamo paaudžu komisārs), Malta (nākamo paaudžu aizbildnis).

([8]) https://www.who.int/publications/i/item/9789240016866.

3. **Paaudžu solidaritāte: problēmas un iespējamie risinājumi**

3.1. **Darba pasaule.** Empīriskie pētījumi ([9]) liecina, ka tādas komandas, kurās ir pārstāvētas vairākas paaudzes, ir produktīvākas nekā vienas paaudzes komandas. Šādās komandās radošā atmosfērā sastopas dažādu paaudžu zināšanas, prasmes un pieredze. Turklāt tas, ka vienā darbavietā strādā vairākas paaudzes, ir efektīvs veids, kā cīnīties gan pret stereotipiem, kas saistīti ar vecumu, gan pret diskrimināciju vecuma dēļ. Izvairīšanās no tiešas vai slēptas diskriminācijas pret jauniešiem (piemēram, "viņi to vēl nespēj") un veciem cilvēkiem (piemēram, "viņi vairs to nespēj") stiprina līdzdalību darbavietā. Tāpēc dažādu paaudžu līdzdalībai un sadarbībai darbavietā jākļūst par svarīgu jautājumu sociālajā dialogā, kā arī paraugprakses apmaiņā darba devēju apvienībās, ņemot vērā personāla pilnveidošanu, kas balstīta uz prasmēm un pieredzi virzībā uz daudzpaaudžu darbaspēku un vecuma faktora pārvaldību. Tā rezultātā būtu jārodas brīvprātīgiem standartiem reģionos un rūpniecības nozarēs. Piemēram, Eiropas sociālo partneru autonomais pamatnolīgums par aktīvām vecumdienām un paaudžu solidaritāti (2017. gada marts) ir labs pamats, uz kura radīt pareizos apstākļus starppaaudžu darbavietu izveidei ([10]). Šajā pamatnolīgumā ir norādīts uz priekšrocībām, ko dod tāds darbaspēks, kuru veido dažādas vecuma grupas, ierosināti instrumenti un izklāstīta paaudžu solidaritātes koncepcija. Trīs gadu laikā pēc nolīguma pieņemšanas valstu sociālie partneri ziņoja par tā īstenošanu ([11]), kā arī par valsts līmeņa paraugpraksi, kas nodrošina pieredzes apmaiņu. Uzlabot paaudžu solidaritāti darbavietā var palīdzēt arī sociālās kampaņas, kuru mērķis ir vecāka gadagājuma cilvēku nodarbinātība. Tomēr galvenais paaudžu solidaritātes nodrošināšanai darbavietā ir nepieļaut nekāda veida diskrimināciju vecuma dēļ, kura rodas diskriminējošas atalgojuma un sociālās aizsardzības politikas rezultātā, kā arī uzlabot jauniešu piekļuvi darba tirgum.

3.2. **Senioru ekonomika.** Par senioru ekonomiku sauc ekonomikas segmentu, kas vērsts uz vecāka gadagājuma cilvēku vajadzību apmierināšanu. 2015. gadā tā radīja gada finanšu apgrozījumu 4,2 triljonu euro apmērā un vairāk nekā 78 miljonus darbvietu Eiropas Savienībā ([12]). Senioru ekonomikas attīstība sekmē arī paaudžu solidaritātes iespējas, tostarp preču un pakalpojumu izstrādē un testēšanā iesaistot tādas komandas, kurās ir pārstāvētas vairākas paaudzes. Arvien lielāka daļa preču un pakalpojumu tiek radīta, izplatīta un patērēta ar mērķi izmantot vecāka gadagājuma cilvēku pirktspējas potenciālu, tādējādi apmierinot patēriņa, dzīves un veselības vajadzības. Šī "otrā demogrāfiskā dividende" var veicināt ES dalībvalstu ekonomikas attīstību. Tāpēc EESK uzskata, ka ir vajadzīga ilgtermiņa ES stratēģija senioru ekonomikas attīstībai.

3.3. **Pensiju sistēmas.**

3.3.1. Dalībvalstīs lielākā daļa pensiju sistēmu darbojas, pamatojoties uz paaudžu solidaritātes principu. Palielinoties paredzamajam mūža ilgumam, pensijas tiek maksātas ilgāk. Lai stabilizētu pensiju sistēmas, daudzās dalībvalstīs pensionēšanās vecums ir paaugstināts vai tiek apsvērts to darīt. Dažās valstīs pensionēšanās vecums pieaug līdz ar izmaiņām paredzamajā mūža ilgumā, taču tādējādi daudzos gadījumos diemžēl netiek ņemta vērā to personu situācija, kuras strādā bīstamās vai fiziski sarežģītās profesijās, pat ja šie cilvēki jau ļoti ilgi ir veikuši sociālās apdrošināšanas iemaksas.

3.3.2. Pensiju sistēmu izmaksas palielinās, un augošo darbaspēka izmaksu dēļ var samazināties pieprasījums pēc darbaspēka. Turklāt dažos gadījumos ar jauniešiem tiek slēgti tādi darba līgumi, kuru dēļ ir ierobežota piekļuve sociālajai aizsardzībai un iemaksas ir zemākas. Tajā pašā laikā tas rada mazākus ieņēmumus no pensiju iemaksām un lielāku deficītu pensiju sistēmās.

3.3.3. Palielinās ne tikai paredzamais mūža ilgums, bet arī paredzamais veselīga mūža ilgums, tāpēc, ņemot vērā dalībvalstu atšķirīgos apstākļus un konkrētās sistēmas, ir vērts apsvērt, vai šos papildu veselīgos gadus nevarētu pavadīt ne vien pensijā, bet arī ilgāk paliekot darba dzīvē, ja cilvēks vēlas turpināt strādāt. Tomēr šādi palielinājumi būtu jāievieš ilgtermiņa perspektīvā un pakāpeniski, nemazinot uzticēšanos sociālās aizsardzības sistēmām. Pensionēšanās vecuma sasaiste ar paredzamā mūža ilguma izmaiņām varētu veicināt ilgāku un produktīvāku nodarbinātību, vienlaikus palīdzot stabilizēt pensiju sistēmas un tādējādi veicinot taisnīgumu starp paaudzēm. Tomēr pensionēšanās vecuma palielināšana nebūtu iespējama tādā darbā, kas fiziski un psiholoģiski ir ļoti smags.

([9]) Piem., https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7732046/.
([10]) https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?mode=dsw&docId=11775&langId=en.
([11]) https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?mode=dsw&docId=12286&langId=en.
([12]) Senioru ekonomika: gala ziņojums.

3.3.4. Joprojām gan valsts, gan sabiedrības pienākums ir nodrošināt, ka cilvēki var dzīvot cienīgu dzīvi, izmantojot pensiju kā finansiālo pamatu. Eiropas sociālo tiesību pīlāra ([13]) 15. principa pilnīgai īstenošanai (tiesības uz tādām pensijām, kas ir samērīgas ar veiktajām iemaksām un nodrošina pienācīgus ienākumus cilvēka cienīgai dzīvei vecumdienās) jākļūst par svarīgu Eiropas pusgada elementu.

3.4. **Veselības un aprūpes pakalpojumi.**

3.4.1. Tāpat kā pensiju gadījumā, lielāko daļu veselības aprūpes pakalpojumu finansē no ekonomiski aktīvu cilvēku iemaksām. Jauni cilvēki šos pakalpojumus izmanto daudz mazāk nekā vecākās paaudzes. Lai gan dažās dalībvalstīs veselības aprūpe tiek daļēji finansēta no nodokļiem, ekonomiski aktīvi cilvēki ar nodokļu starpniecību dod lielāku ieguldījumu, savukārt tad, kad viņi paliks vecāki, viņi saņems vairāk.

3.4.2. Turklāt ekonomiski aktīvi cilvēki saskaras ar pieaugošu slogu, kas rodas, neformāli aprūpējot vecāka gadagājuma cilvēkus, it īpaši ģimenes locekļus, jo tādējādi tiek ierobežotas iespējas saglabāt darbu. Tas sevišķi attiecas uz sievietēm, kuras šo atbildību kopumā uzņemas biežāk nekā vīrieši, savukārt profesionālo ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu pieejamība dažādās dalībvalstīs ievērojami atšķiras. Otra medaļas puse ir jaunās ģimenes, kurām nereti ir grūti atrast pieejamu un cenas ziņā pieņemamu aprūpi bērniem; tas ietekmē arī jauno vecāku darba tirgu un nodarbinātības izredzes, īpaši sievietēm. Kaut arī veselības aprūpes izdevumi ir viens no svarīgākajiem publisko tēriņu pieauguma virzītājspēkiem, jāatzīmē, ka dažās dalībvalstīs medicīnas pakalpojumu pieejamība un cena vecāka gadagājuma cilvēkiem ir absolūti nepieņemamā līmenī. Lai nodrošinātu veselīgāku dzīvi, būtu jāveicina arī profilaktiska pieeja veselībai.

3.4.3. Tomēr paaudžu solidaritātes ietvaros sociālajiem un ilgtermiņa aprūpes pakalpojumiem vajadzētu būt pieejamiem, cenas ziņā pieņemamiem, integrētiem un kopienā balstītiem, kā arī iedzīvotāju un viņu organizāciju kopīgi radītiem ([14]); tas samazinātu aprūpes slogu darbspējīgā vecuma paaudzei un palīdzētu tiem, kuri izvēlas aprūpēt savus tuviniekus.

3.4.4. Turklāt ir jāatzīmē, ka Eiropas Savienībā samazinās akūtu slimību skaits, taču izplatās hroniskās slimības, tostarp tādas "civilizācijas kaites" kā demence un psihoemocionālās slimības, kurām nepieciešama ilgstoša un dažkārt ļoti dārga ārstēšana. Šis process ir saistīts arī ar neveselīgiem darba apstākļiem, neveselīgu uzturu un dzīvesveidu – gan jaunāko, gan vecāko paaudžu vidū –, kā arī ar negribētu vientulību. Tāpēc EESK atkārtoti pauž atbalstu Eiropas Komisijas ieteikumiem negribētas vientulības apkarošanai, kuru mērķis ir nodrošināt, ka psihoemocionālās veselības pakalpojumi ir viegli lietojami jebkura vecuma cilvēkiem, un aicina izstrādāt ES garīgās veselības stratēģiju, lai risinātu visu paaudžu garīgās veselības problēmas un nepieļautu jauniešu garīgās veselības krīzes padziļināšanos.

3.5. **Vietējā attīstība.** Vispārējas nozīmes infrastruktūrai un pakalpojumiem jāatbilst visu paaudžu vajadzībām. Tas nozīmē, ka visu paaudžu pārstāvjiem ir jāiesaistās pašvaldību, pilsētu, rajonu un reģionu politiskajā un sociālajā dzīvē, lai demokrātiskās iestādes attiecīgajā teritorijā varētu nodrošināt produktīvu ideju apmaiņu starp vecāka gadagājuma un jaunāka gadagājuma iedzīvotājiem. Faktiski visām paaudzēm būtu jāiesaistās saliedētas vietējās attīstības nodrošināšanā un lēmumu pieņemšanā, lai veidotu vecāka gadagājuma cilvēkiem piemērotas kopienas, atbalstot visas paaudzes. It īpaši jaunieši būtu jāmudina iesaistīties vietējās aktivitātēs (piemēram, finansējot un atzīstot vietējās jaunatnes padomes) un palikt aktīviem, kad viņi pieaugs, dibinās ģimeni un vēlāk – sasniegs pensijas vecumu.

3.6. **Mājokļi.** Mājoklis kā īpašums daudziem jauniešiem un ģimenēm kļūst par nepiepildītu sapni, bet izmaiņas ģimenes struktūrās un pieaugošais vientuļo cilvēku īpatsvars, tāpat kā finansiālā nepieejamība, ietekmē arī mājokļu struktūru. Mājokļiem vajadzētu būt cenas ziņā pieejamiem, un jāapsver modeļi, kā vienot kopienas un dažādas paaudzes. Daudzās ES dalībvalstīs pieaug tādu mājokļu skaits, kuros mīt vairākas paaudzes. Paaudzēm dzīvojot kopā, rodas ne tikai iespēja savstarpēji piedāvāt tādus pakalpojumus kā bērnu vai vecāka gadagājuma cilvēku aprūpe, pārtikas preču pirkšana, nelieli remontdarbi vai interneta izmantošana, bet arī palielinās drošības sajūta. Pat tad, ja dažādu paaudžu cilvēki dzīvo atsevišķi, līdzīgu lomu var pildīt vairākām paaudzēm paredzētas tikšanās vietas ārpus dzīvojamām ēkām vai "pensionāru klasteri" dzīvojamajās ēkās un dzīvojamajos rajonos. Turklāt pilsētplānošanai jābūt vērstai uz to, lai sabiedriskās telpas būtu piemērotas vecāka gadagājuma cilvēkiem.

([13]) https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1606&langId=lv.

([14]) Skatīt **Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Vispārējas nozīmes pakalpojumu līdzradīšana kā ieguldījums līdzdalības demokrātijā Eiropas Savienībā"** (OV C 486, 21.12.2022., 76. lpp.).

3.7. **Mobilitāte.** Tas, cik ļoti visu paaudžu vajadzībām pielāgota mobilitāte ietekmē dzīves kvalitāti, līdzdalību un autonomiju, nav pietiekami novērtēts. Sabiedriskā transporta sistēmas ir vienlīdz svarīgas, lai nodrošinātu bērnu un jauniešu līdzdalību (piemēram, izglītībā, it sevišķi attālos lauku apvidos) un vecāka gadagājuma cilvēku līdzdalību un autonomiju. Dažāda vecuma cilvēkiem būtu jāspēj viegli piekļūt transporta pakalpojumiem. Tomēr, plānojot transporta un mobilitātes sistēmas, netiek pietiekami ņemtas vērā konkrētu paaudžu vajadzības. Klimata politikas kontekstā arī bezmaksas sabiedriskais transports, kas dažviet Eiropas Savienībā jau ieviests ([15]), šķiet, ir apsvēršanas vērts risinājums.

3.8. **Klimata politika.** Globālās klimata pārmaiņas nopietni apdraud solidaritāti starp pašreizējo un nākamo paaudzi, kā arī starp nākamo paaudžu kopienām. Klimata pārmaiņu stratēģija būtu jāizstrādā saskaņā ar paaudžu taisnīguma principiem. Stratēģijā jāiekļauj pasākumi, kuru mērķis ir palēnināt klimata pārmaiņu tempu, pēc iespējas mazināt klimata pārmaiņu radīto tiešo kaitējumu un pārvietot resursus un instrumentus, kas vajadzīgi, lai pielāgotos klimata pārmaiņām. Šajā ziņā visu paaudžu intereses saskan. Klimata krīze skar ikvienu, tā ietekmē vecāka gadagājuma cilvēkus, ņemot vērā klimata pārmaiņu negatīvo ietekmi uz sabiedrības veselību, dzīves kvalitāti un drošību, savukārt jauniešiem un nākamajām paaudzēm būs jāsaskaras ar vissmagākajām klimata krīzes sekām un ar tām jāsadzīvo ilgāk. Jaunieši ir tādu kustību iedibināšanas avangardā, kuru mērķis ir veicināt klimatrīcību (piemēram, "Piektdienas nākotnei"). Dažās ES dalībvalstīs veidojas arī vairāku paaudžu apvienības un kustības, kurās vecāka gadagājuma cilvēki uzņemas atbildību par savu bērnu un mazbērnu nākotni, pievienojoties tādām kustībām kā, piemēram, "Piektdienas nākotnei".

3.9. **Mūžizglītība.** Vajadzība pēc jaunām prasmēm – arī globalizācijas un zaļās, demogrāfiskās un digitālās pārkārtošanās dēļ – prasa labi izstrādātu mūžizglītības politiku. Tas ir īpaši svarīgi vecāka gadagājuma darba ņēmējiem, kuri ir pakļauti darba zaudēšanas riskam nozarēs, kuras šīs pārkārtošanās ietekmē visvairāk, taču arī pārējām paaudzēm, lai uzlabotu apmierinātību ar dzīvi un paplašinātu dažādu iespēju pieejamību. Lai veicinātu mūžizglītību, ir vajadzīga sadarbība ar sociālajiem partneriem un citām pilsoniskās sabiedrības organizācijām. Vēl viens svarīgs mūžizglītības aspekts ir zināšanu un pieredzes nodošana no vienas paaudzes citai. Labi zināms piemērs ir jaunieši, kas palīdz vecāka gadagājuma cilvēkiem apgūt digitālās prasmes. Vēl viens piemērs ir vecāka gadagājuma cilvēku brīvprātīgais darbs, kas izpaužas, līdztekus skolotājiem mācot skolās (piemēram, ētiku, vēsturi, politiku). Šāda mijiedarbība var iedvesmot arī kritiskas pārdomas par savas paaudzes lomu un sasniegumiem.

3.10. **Līdzdalība un brīvprātīgais darbs.** Apmaiņu starp paaudzēm vēl vairāk var veicināt līdzdalība un brīvprātīgais darbs — darbības, kas bagātina visu vecumu cilvēku un viņu kopienu dzīvi. Paaudžu brīvprātīgais darbs ir kļuvis par pastāvīgu brīvprātīgā darba aktivitāšu sastāvdaļu visā Eiropas Savienībā, un tā atbalsta projektus jau finansē gan ES, gan valstu valdības. Vietējā līmenī paaudžu brīvprātīgais darbs ietver arī iniciatīvas "aprūpes kopienām", ko veido speciālisti, brīvprātīgie un ģimenes locekļi. Paaudžu solidaritāte veicina dažādu sociālo tīklu izveidi, tajos ietverot visu vecumu cilvēkus. Tas var palīdzēt cilvēkiem justies vairāk piederīgiem un iesaistītiem savās kopienās un cīnīties pret negribētu vientulību, kā arī uzlabot psihoemocionālo veselību un radīt iekļaujošāku un iejūtīgāku kopienu.

Briselē, 2024. gada 18. septembrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Oliver RÖPKE

([15]) Piemēram, Luksemburgā (visiem), Tallinā (iedzīvotājiem), Ungārijā (Eiropas Savienības, Šveices un Norvēģijas pilsoņiem, kas vecāki par 65 gadiem).